

Oriol Bohigas: 'La revolució social ha d'arribar al poder'

Entrevista amb Oriol Bohigas, arquitecte, activista cultural i, avui, president de l'Ateneu Barcelonès

Repassem alguns aspectes i principis de la variada i intensa trajectòria de l'arquitecte [Oriol Bohigas](#) (Barcelona, 1925), que als vuitanta-quatre anys continua al capdavant de l'estudi [MBM Arquitectes](#) i [presideix l'Ateneu Barcelonès](#). Potser per l'edat, Bohigas és avui menys punyent que no fa temps, encara que no deixa de reivindicar la revolució social, assegura que no creu en els partits polítics per manca de salut democràtica i escometa la postmodernitat. Us oferim una versió [textual](#) i una versió reduïda en [vídeo](#) i l'entrevista llarga.

Treballador incansable, provocador i polemista, s'ha dedicat a l'arquitectura des de l'estudi MBM i, emmirallat en personatges com Puig i Cadafalch i Domènech i Montaner, ha fet moltes més coses: delegat d'Urbanisme, regidor de Cultura, director de l'Escola d'Arquitectura, president d'Edicions 62, president de la Fundació Miró i ara president de l'Ateneu Barcelonès.

Oriol Bohigas és, sens dubte, un personatge significatiu de la cultura catalana del segle XX, i sobretot de la ciutat de Barcelona. Com a delegat d'Urbanisme del primer ajuntament democràtic va definir les tres grans idees que van transformar la ciutat: recuperar la mar, monumentalitzar la perifèria, i higienitzar el barri antic. I per donar exemple se'n va anar a viure a la Ciutat Vella, a la plaça Reial, quan més aviat la gent en fugia. I encara s'hi està.

Fa pocs anys es va posar al davant de l'Ateneu Barcelonès, en un moment de grisor que l'entitat semblava incapaç de remuntar. En canvi, ara té un edifici remodelat, amb una biblioteca moderna, amb nous socis i és segurament l'entitat més activa a l'hora de promoure debats de fons sobre cultura, política, economia, coneixement... Amb la presidència de l'Ateneu Bohigas tanca un cercle: l'Ateneu l'enllaça amb el seu pare i amb el moment brillant de la Catalunya noucentista de la primera meitat del segle XX, que l'arquitecte tant defensa i admira. Comencem per aquí.

—Vostè és hereu de la Catalunya noucentista. L'ideari noucentista era el d'una Catalunya autònoma, liberal, culta i cosmopolita. Com ho diríem avui?

—Jo solament hi faria un canvi, l'atribució de la qualitat liberal. A la primera meitat de segle XX el liberalisme volia dir una cosa i ara en vol dir una altra, en certa manera contraposada. Si el liberalisme abans representava una gent que reclamava la llibertat de pensament, la llibertat política, de vida privada, avui, el liberalisme és més aviat una voluntat d'exacerbació de les llibertats individuals contra els beneficis públics. Per tant, jo avui diria que l'ideari noucentista és el d'una Catalunya autònoma, culta, cosmopolita i socialitzant.

—I amb una Catalunya autònoma ja s'hi conforma?

—No, perquè la Catalunya autònoma, ja la tenim. En realitat, Catalunya mai no havia estat tan autònoma com ara. El problema real de Catalunya és que, amb autonomia o sense, no té resolts els seus lligams o les seves relacions amb l'estat espanyol. I l'estat espanyol és un estat que no ens funciona bé i tenim un cert rebuig de la situació actual, amb la imperialització del poder castellà o espanyol sobre Catalunya.

—I què li semblen les consultes independentistes?

—A mi, em semblen una cosa fantàstica. Perquè jo crec que la solució de Catalunya és, en termes amplis, una solució d'independència més clara; per això és important agafar el camí cap a la independència i segurament a mig camí trobarem solucions de convivència suficients amb la resta de l'estat per poder-les adoptar. De manera que aquesta consciència revifada per primera vegada d'una manera pública, és una consciència que ens porta pel camí d'anar trobant solucions, si no totals, fraccionàries, però positives.

—Aquesta situació ha canviat molt en pocs anys.

—Ha canviat molt. Quan parlem amb entusiasme de les grans qualitats polítiques i històriques del catalanisme, s'ha de reconèixer que mai el país no havia estat tan catalanista com ara. Les consultes d'ara fetes a mitjan segle XX haurien donat uns resultats molt diferents.

—Creu que la situació d'ara només s'entén per l'animadversió de tants anys d'Espanya envers Catalunya?

—És molt difícil de trobar les arrels exactes del moviment catalanista actual. Però és evident que el maltractament espanyol hi ha comptat molt. La gent està tipa que aquí les autopistes es paguin i a Madrid no; que el problema de la llengua es mou amb dificultats eternament, que les infraestructures no funcionen, que els aeroports i els serveis indispensables per a la prosperitat de l'economia no funcionen i ens els tracten amb un rebuig antinacional, etc. Tot el problema de l'aestatut, tot el problema del finançament de Catalunya... ha arribat a esgotar la paciència, i la gent es rebel·la, d'una manera pacífica i tranquil·la, com és tradicional dels catalans, però amb una força que cada vegada és més evident.

—Si la consulta es fes a Barcelona, l'Ateneu Barcelonès deixaria la seu perquè s'hi pogués votar?

—S'hauria de consultar una mica més profundament l'opinió dels socis, però jo crec que sí. Crec que l'Ateneu col·laboraria amb allò que calgués. No vull dir que s'erigís en organitzador, però donar suport operatiu, jo crec que sí. De totes maneres, a l'Ateneu les decisions d'aquesta mena, que són plenament polítiques, solament es prenen després d'una consulta aproximada o real de la totalitat dels socis.

—Tornem enrere, als seus inicis com a arquitecte i com a activista cultural. Vostè en les seves memòries ha escrit: 'La meua generació és la que s'esforçava per trobar els fills perduts de la modernitat.' És aquest el paper que li ha tocat?

—La modernitat de les avantguardes i del Noucentisme es va acabar amb el Franco. Aquest va ser el gran retrocés: la manca de cultura moderna del franquisme i dels seus moviments pròxims. Fou una reacció acadèmica, reaccionària, espanyolista de l'arquitectura franquista, de l'art franquista, de la cultura franquista, que no tenia res a veure amb la modernitat del Noucentisme ni de les avantguardes.

—I aquesta situació obliga la seva generació a convertir-se en la generació que fa la represa de la modernitat?

—Exacte. A la meua generació, li va correspondre de fer alguns papers en favor de la reivindicació de la modernitat contra el franquisme. Jo recordo que vaig fer tota la carrera d'arquitecte, que vaig acabar l'any 1951, només sentint parlar d'arquitectura clàssica amanerada i de la proclamació d'un conservadorisme total, en tots els aspectes. No vam aprendre res de l'arquitectura contemporània ni de les modernitats successives. Per tant, quan vam acabar la carrera vam haver de fer un esforç per descobrir les avantguardes arquitectòniques, què havien fet, i sobretot en quina situació es trobaven en l'arquitectura del moment. Sí, jo crec que la meua generació és la que va fer esforços per a recuperar la modernitat perduda en la primera etapa del franquisme.

—En arquitectura, la descoberta de la modernitat, la fan tornant a la construcció tradicional catalana, l'arquitectura mediterrània...

—En arquitectura passa que aquesta reivindicació de la modernitat es produeix en el moment que les grans avantguardes internacionals redescobreixen la tradició. De manera que a Catalunya el retrobament amb l'arquitectura contemporània es dona quan les línies de l'avantguarda han perdut voluntàriament l'agressivitat per ser més realistes i més eficaces. És el moment en què es torna a les idees formals de la construcció tradicional, a la voluntat de la presència de les realitats regionalistes i locals per damunt de les internacionalitzacions excessivament idealistes, etc.

—Vostè és molt actiu en la recuperació de la modernitat, però després és molt crític amb la postmodernitat...

—Sí, això sí. El moviment postmodern ha estat la desgràcia de molts camps culturals, però específicament de l'arquitectura i potser de les arts plàstiques en general. Hi ha una posició postmoderna que és voluntàriament antimoderna: la voluntat de suprimir, de no tenir en compte el contingut social, polític, humanístic, que té la cultura. Si la modernitat havia subratllat especialment la participació social de l'art i de la cultura, la postmodernitat és la voluntat d'adaptar-se a la realitat tal com és, amb tots els inconvenients i tots els desequilibris. En comptes de posar-se a treballar per la reforma de la vida social, la postmodernitat es posa a treballar en favor d'allò que ja existeix, que vol dir, naturalment, l'imperi neocapitalista, l'imperi del mal gust, l'imperi de la vulgaritat. I contra la voluntat electiva de les avantguardes i de les modernitats diverses.

—Sí, però sembla que la postmodernitat s'imposa.

—Sí, per mi, aquest és un dels problemes de l'arquitectura i del disseny, que cada vegada més els realitzadors en aquests camps estan disposats a fer allò que calgui per acontentar l'opinió vulgar i en certa manera perduda en les exigències socials del neocapitalisme, del neoliberalisme que imposa fins i tot voluntats artístiques concretes.

—Hi veu algun camí per a contrarestar-ho?

—Hi veig el camí de la revolució social. Jo crec que tots els temes culturals i temes artístics només tindran solució a través d'un canvi radical de l'estructura social. No podem pensar que les ciutats funcionen bé mentre el terreny sigui un objecte d'especulació econòmica. No podem suposar que les arts plàstiques o l'arquitectura donin una resposta constructiva a la nova societat si no hi ha un canvi en les estructures de poder. Però tot arriba. I un dia, aquesta revolució, que no cal que sigui una revolució amb sang, que pot ser una revolució pacífica, haurà d'arribar plenament a les estructures que configuren el poder avui.

—Vostè va ser dels primers personatges públics que va defensar els 'okupes' per posar fi a l'especulació urbanística...

—Els okupes no són una solució, però sí una indicació dels camins cap a les protestes més globalitzades. És evident que una societat que té tantes cases buides i tanta gent sense casa, és una societat que està malalta, que té un problema de repartiment dels béns públics i dels béns privats.

—Quina responsabilitat creu que hi tenen, els arquitectes, en la bombolla urbanística?

—Crec que poca. Perquè la construcció, no m'atreveixo a dir-ne arquitectura, està en mans de molta gent i amb poca participació dels arquitectes. Sempre dic que hi ha tres menes d'arquitectura a les nostres ciutats: l'arquitectura que no fa ningú, que es fa per processos especulatius. Després, l'arquitectura que envaeix el territori que no és urbà, que implica la suburbialització de l'espai públic. I després, els grans monuments (gratacels, els grans elements significatius de l'arquitectura cara i representativa). I, és clar, cap no és pròpiament arquitectura, perquè els monuments són en favor només d'un consumisme, d'una propaganda, d'un màrqueting tremend. El suburbi no és ciutat. I l'arquitectura que no és pròpiament arquitectura sinó mitjans d'especulació, doncs és això, mitjans d'especulació.

—Tiraria a terra l'hotel Vela?

—No, jo tiraria a terra moltes coses. Però discutiria si és un edifici encertat o no. No em sembla malament fer edificis alts, a mi m'agraden molt, no m'hi poso pas contra, però no sé si és el lloc adequat per a fer-lo, en aquest espai agafat a mar que representa una façana important de la ciutat. No sé si hauria estat més bé de destinar-lo a una funció de caràcter públic.

—I de Diagonal Mar què en pensa?

—Diagonal Mar és un intent de fer d'una part de la perifèria una cosa central i representativa. Però jo crec que és poc central i poc representativa, en el sentit que continua tenint un espai públic poc ordenat i poc significatiu des del punt de vista urbà. La ciutat té una continuïtat de carrers, de serveis i d'estructures que fa que es llegeixi des de l'espai públic. En canvi, Diagonal Mar té una interrupció de lectura entre Diagonal Mar i la resta de la ciutat.

—Té el mateix parer del districte 22@?

—El barri 22@ és una de les coses més importants que s'han fet a Barcelona: la capacitat de transformar un barri industrial que ocupava una part important de l'Eixample i convertir-lo en un barri mixt, amb qualitat arquitectònica bastant evident, però mantenint, en canvi, tota la xarxa de Cerdà. És un intent de reformular un nou tipus de ciutat a través de la continuïtat de les grans estructures viàries, que és allò que era fonamentalment el Pla Cerdà.

—Li molesta que, per molta gent, la seva intervenció en la ciutat es redueixi a les places dures?

—Sí, ho trobo una bestiesa tremenda, perquè no sé què vol dir plaça dura. És un eslògan que ens vam inventar nosaltres a l'ajuntament per discutir ràpidament problemes de projecte, però que després un periodista influït per la propaganda de CiU, en període d'eleccions, va voler utilitzar contra nostra. Però no els va servir de res, perquè, les eleccions, les van perdre igualment. Hi ha moltes confusions: totes les places del món són dures. Però si ho diem per la pavimentació, doncs, en realitat la pavimentació és el

signe de civilització de la ciutat.

—Què en pensa, de la plaça del Macba, colonitzada pels monopatinats?

—La trobo una plaça magnífica. A mi, m'agrada molt que hi hagi els monopatinats. L'espai públic ha de ser un espai d'utilització espontània de la gent. Home, potser això dels monopatinats es podria reduir una mica, que no fossin tan perillosos i no t'aixefessin quan passis per allà, però aquesta presa pública de les places és molt important. Per això està bé que siguin pavimentades. Hi ha un altre exemple: la plaça Reial, quan era plena de jardinetes, solament l'ocupaven els cotxes aparcats. Quan se'n van treure els cotxes i els jardinetes i es va deixar com una plaça dura amb molts arbres, van dir que era una plaça deshumanitzada. Però ha passat al revés: la plaça Reial és la sala d'estar de tots els barcelonins que no tenen sala d'estar. Tant si són turistes com si són gent sense sostre.

—La plaça Reial és un espai que coneix molt bé vostè perquè s'hi està i hi treballa. Hi va haver un moment que es va comprometre tan profundament amb la seva idea de ciutat, que se'n va anar a viure a la Ciutat Vella. Avui, prendria la mateixa decisió?

—No ho sé, la veritat, això m'ho he demanat moltes vegades i també m'he demanat si hauria de canviar de lloc i deixar la plaça reial. Això ja ho he decidit: no, continuaré vivint a la plaça Reial. Però reconec que hi va haver un moment que semblava que el barri, aquesta zona del Gòtic sud, prendria una dimensió urbana i humana millor que no la que ha pres. Aquests últims temps, hi ha hagut una regressió que, és curiós, es concentra molt en aquesta zona de Barcelona. El Gòtic sud, per unes casualitats i per uns oblits de vegades inexplicables, és la zona més abandonada quant a la qualitat social: és on hi ha més 'sense sostre', on hi ha més atracaments i més robatoris, on hi ha més perillositat, i és allà on hi ha més acumulació de turistes, que acaben de complicar l'espectacle, perquè fan un ús abusiu de l'espai. I en conseqüència tenim que el Gòtic sud és l'espai més brut de Barcelona, el més car de conservar... Ara, malgrat tot això, per mi, viure al centre és encara una situació de qualitat urbana important.

—L'ordenança municipal de civisme no ha tingut efecte al seu barri.

—No ha tingut gaire bons resultats, no. És que jo crec que, amb lleis i prohibicions, no es resolen els problemes. Els problemes es resolen aportant coses positives que per si mateixes ocasionin un canvi radical.

—Vostè, a l'Ajuntament de Barcelona, també hi va tenir una presència molt notable durant els dos anys i mig que va ser regidor de Cultura. Era un moment en què cap de les grans infraestructures culturals de la ciutat era acabada (MNAC, Macba, reconstrucció del Liceu...). Com recorda aquella època?

—No la recordo gaire positivament. Si bé estic molt satisfet de la meua intervenció en l'urbanisme de Barcelona, l'època de Cultura vaig trobar que era molt difícil. Encara que vaig fer una cosa de la qual estic satisfet, que és un llibret que es diu 'Gràcies i desgràcies culturals de Barcelona', que crec que va ser la primera anàlisi crítica de la situació de la cultura a Barcelona. En aquell moment el problema fonamental, i el d'ara també, era l'economia. Mentre la cultura sigui tan mal pressupostada als pressupostos governamentals (tant de l'ajuntament, com de la Generalitat, com de l'estat) és molt difícil de resoldre problemes importants, de recerca, de la investigació, de la creativitat... Els grans temes de refundació de la cultura són molt difícils d'encarar amb aquests pressupostos que hi havia i que encara hi ha.

—Hi va haver algunes batalles delicioses, com la que va protagonitzar al costat del conseller de Cultura d'aleshores, Joan Guitart, per frenar els patrons del Macba. En aquell moment hi havia una gran distància i desavinença entre Generalitat i Ajuntament de Barcelona.

—Sí, va ser un episodi divertit. Els patrons del MACBA volien presumir d'una autoritat absoluta i d'una propietat molt privatitzada, i ens vam trobar junts el conseller de Cultura de CiU i jo, com a representant d'un govern municipal socialista. Crec que va ser un episodi força bonic, sense grans resultats positius, però es va crear un ambient favorable a les decisions de caràcter públic i polític contraposat a les privatitzacions. I encara que, aquesta etapa, no la recordi gaire positivament, amb calma sí que t'adones que es van fer coses, com ara que vam començar la política de biblioteques que després es van fer a l'època de Ferran Mascarell. Aquesta política de biblioteques és de les que ha tingut més conseqüències positives.

—Vostè sempre s'ha caracteritzat per ser un personatge provocador...

—La paraula provocació es pot interpretar de moltes maneres. Normalment, s'associa a agressiu, punyent, bel·ligerant. Però també es pot interpretar com això que és: provocar vol dir promoure. En la vida col·lectiva la majoria de propostes tenen un punt de provocació necessària perquè vagin endavant i aportin transformacions radicals en la societat.

—Vostè ha fet moltíssimes coses, però allò que no ha fet mai és entrar al Parlament o al Congrés i fer política activa, com per exemple en Xavier Rubert de Ventós. Perquè no li ha interessat...?

—No és que no m'hagi interessat, potser si m'ho haguessin proposat m'hauria interessat. Però sí que és veritat que tinc tendència a preocupar-me pels problemes polítics, però més aviat des d'un punt de vista de ciutadà-polític més que no de professional-polític. Jo mai no he format part de cap partit, no he tingut carnet de cap partit. Això té avantatges, però també alguns inconvenients. Jo sempre deia que des de la regidoria de Cultura no vaig poder fer augmentar el pressupost perquè no tenia carnet de cap partit que m'abonés. Perquè, molt a desgrat meu, vaig comprovar que moltes coses del govern de l'ajuntament no es decidien al govern de l'ajuntament sinó al carrer de Nicaragua. La mateixa impossibilitat d'intervenir en el pressupost era perquè moltes decisions fonamentals de l'ajuntament ja venien fetes pel partit i, si no eres al centre del partit, et trobaves en inferioritat de condicions.

—És dels qui creuen que l'Ajuntament de Barcelona necessita un canvi?

—Quin canvi i quina gent? Jo, com que veig que el panorama polític, des del punt de vista de la qualitat de les persones, no és gaire brillant, no sé pas si amb un canvi encara empitjorariem.

—Durant una època va estar molt lligat al PSC. Després se n'ha distanciat.

—Molt lligat, no ho he estat mai a cap partit.

—Simpatitzant.

—Simpatitzant, sí, per raons ideològiques i personals. Però precisament, el fet de tenir càrrecs pròxims a l'àmbit polític i no entrar a cap partit indica aquest distanciament. Jo sóc contrari als partits polítics en general. Quan parlaves de canvi, jo estaria disposat a batallar per un canvi en què s'anul·lés o es reduís el poder dels partits. Jo no crec en els partits, crec en les persones. I, desgraciadament, tal com funcionen els sistemes electorals, has de creure en els partits, perquè les persones són anul·lades pel poder dels partits. El partit és una entitat indispensable per al funcionament de la democràcia, però té l'inconvenient intrínsec que en si mateix és una estructura poc democràtica. I l'exteriorització que té en la vida electoral és també molt poc democràtica. A mi, m'agradaria una política més diversificada i més plena de matisos personals.

—L'editor Josep M. Castellet diu que vostè és un 'homenot'. Es veu com un 'homenot' del Pla? Com es veu?

—Jo em veig més aviat com una persona que se sent contenta quan està enfeïnada i quan li cauen responsabilitats diverses amb capacitat d'exercir-les. Crec que he aprofitat les ocasions que m'han passat a prop, per poder intervenir en les coses de caràcter públic i de cultura general. He participat en la Fundació Miró, en l'Escola d'Arquitectura, en Edicions 62, en l'Ateneu Barcelonès..., activitats que han marcat períodes successius de la meua vida. N'estic bastant content. Perquè ha estat una manera de participar en la col·lectivitat, en la vida política del país, sense fer-ne una professió. Si tornés a viure, tornaria a ser una mica tastaolletes. Mentrestant, és clar, he fet d'arquitecte al meu estudi, que és on m'he professionalitzat; ha estat la meua activitat prioritària.

—I tot això, ho deu haver fet dormint molt poc...

—Potser sí, perquè, mentrestant, també ens volíem divertir i les diversions arribaven en horaris gairebé nocturns. Així retallàvem la nit una mica per davant i una mica per darrere, perquè l'endemà havíem de treballar normalment. Potser sí que hi va haver una temporada que trèiem el temps de les hores dedicades al descans.

—Perquè, a tot això, s'hi ha de sumar una família amb cinc fills.

—És clar, tot això ho has de fer mantenint la continuïtat de la vida. Cinc fills d'edats molt pròximes. Jo sempre creia que, amb cinc fills, estadísticament ens havia de tocar alguna desgràcia, i per sort no ens n'ha tocada cap. Ni des del punt de vista físic, ni mental, ni de comportament.

—Acabar la seva trajectòria cultural i cívica presidint l'Ateneu Barcelonès és tancar el cercle?

—Quan em van proposar de venir a l'Ateneu, d'una manera precipitada i sense gaire organització prèvia, vaig pensar una mica això: als últims anys de la meua vida, dedicar-me a renovar l'Ateneu i posar-lo al dia, realment em va fer il·lusió. A més, l'Ateneu era el punt de referència de la cultura de la ciutat, quan parlàvem amb el meu pare. El meu pare era un ateneïsta furibund, que hi passava moltes hores al dia. Tots els amics del meu pare que recordo, els havia fets a les tertúlies de l'Ateneu. O sigui que presidir l'Ateneu era acostar-se als moments brillants de l'època de joventut del meu pare.

3 febrer 2010

Una notícia de VilaWeb.cat
Edició GENERAL
<http://www.vilaweb.cat>
[Enllaç permanent](#)